

Filozofická fakulta
a Fakulta stredoeurópskych štúdií
Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre

Slovenská jazykovedná spoločnosť
a Slovenská onomastická komisia pri JÚLŠ SAV

VLASTNÉ MENÁ V INTERDISCIPLINÁRNYM KONTEXTE

21. SLOVENSKÁ ONOMASTICKÁ KONFERENCIA

NITRA 10. – 12. 9. 2019

Zborník referátov

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

NITRA 2022

© Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

© Beata Afeltowicz, Ladislav Angyal, Agnieszka Banach, Tomáš Bánik, Ján Bauko, Mária Beláková, Kristián Benyovszky, Harald Bichlmeier, Petra Čančová, Jaroslav David, Martin Diweg-Pukanec, Žaneta Dvořáková, Stanislava Gálová, Radovan Garabík, Miriam Giger, Veronika Gondeková, Magdalena Graf, Paweł Graf, Zoriana Hilecká, Juraj Hladký, Zbyněk Holub, Imrich Horňanský, Dalia Kiseliūnaitė, Natália Kolenčíková, Karel Komárek, Jaromír Krško, Małgorzata Magda-Czekaj, Anna Makišová, Patrik Mitter, Michał Mordań, Bernadeta Niesporek-Szamburska, Pavol Odaloš, Martin Ološtiak, Slavomír Ondrejovič, Gabriella Petres Csizmadia, Károly Presinszky, Anna Ramšáková, Gabriel Rožai, Leyue Sun, Diana Svobodová, Александр К. Шапошников, Pavel Štěpán, Piotr Tomasik, Tamás Török, Anikó N. Tóth, Iveta Valentová, Jana Wachtarczyková, Małgorzata Wójcik-Dudek, Andrej Závodný

RECENZENTI:

prof. UŁ dr hab. Artur Gałkowski
PhDr. Milan Harvalík, PhD.

EDITORI:

Mgr. Tomáš Bánik, PhD.
doc. PaedDr. Ján Bauko, PhD.

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Nitra 2022
ISBN 978-80-558-1727-9

OBSAH / CONTENTS

I. Plenárne prednášky/Plenary Lectures

- MARTIN OLOŠTIAK 11
Onomastika a teória lexikálnej motivácie
Onomastics and the Theory of Lexical Motivation
- JAROMÍR KRŠKO 39
Florián je už opravený, Tália opäť neštartuje... Alebo o menách automobilov
Florian Is Already Fixed, Thalia Don't Start Again... Or About the Car Names
- JURAJ HLADKÝ – IMRICH HORŇANSKÝ 48
O vzájomnom vzťahu šandardizácie geografických názvov rozmanitých kategórií geografických objektov
On the Correlation between the Standardization of Geographical Names of Diverse Categories of Geographical Objects

II. Všeobecná, interdisciplinárna onomastika/ General, Interdisciplinary Onomastics

- IVETA VALENTOVÁ 63
K rozdielom medzi slovenskou a medzinárodnou onomastickou terminológiou
On the Differences between Slovak and International Onomastic Terminologies
- JANA WACHTARCZYKOVÁ – RADOVAN GARABÍK 78
Vlastné mená vo vektorových priestoroch ako výsledky korpusovej inštrumentalizácie
Proper Names in Word Embeddings as a Result of Corpus Instrumentalization
- MARTIN DIWEG-PUKANEC 103
Problém vlastných mien pri vývoji systému strojového prekladu Apertium-Apersky
The Problem of Proper Nouns in the Development of the Apertium-Apersky Machine Translation System
- JÁN BAUKO 109
Interdisciplinárny výskum onymickej krajiny
Interdisciplinary Research of Onymic Landscape
- LADISLAV ANGYAL 123
Propriálno-semiotický obraz Rimavskej Soboty
The Name-semiotic Landscape of Rimaszombat/Rimavská Sobota

†Александр К. Шапошников	134
Раннесредневековая ономастика Словакии (этнонимия, топонимия, антропонимия IX века) на общеславянском фоне. Семиотический подход. <i>Early Medieval Onymy of Slovakia (Ethnonymy, Toponymy, Anthroponymy of the 9th Century) against the Common Slavic Background. The Semiotic Approach</i>	
ZORIANA HILECKÁ	141
Prepis ukrajinských vlastných mien do slovenčiny: reprodukovanie bez deformácie <i>Rendering Ukrainian Proper Names into Slovak: Reproduction Without Distortion</i>	
ANNA MAKIŠOVÁ	152
Vlastné mená vo vojvodinskom kontexte <i>Proper Names in the Vojvodina Context</i>	
KAREL KOMÁREK	162
Vlastní jména jako editorský problém <i>Proper Names as an Editorial Problem</i>	

III. Antroponomastika/Anthroponomastics

MIRIAM GIGER	169
Niekoľko poznámok k prechyľovaniu ženských priezvisk z komparatívnej perspektívy <i>Some Remarks on the Feminative Derivation of Surnames from a Comparative Perspective</i>	
ŽANETA DVOŘÁKOVÁ	174
Reflexe „židovských“ příjmení <i>Reflection of “Jewish” Surnames</i>	
MÁRIA BELÁKOVÁ	184
Dynamika neúradných antroponým v skúmanej obci v Trnavskom okrese <i>Dynamics of Unofficial Names in a Particular Municipality of the Trnava Region</i>	
MICHAŁ MORDAŃ	191
Nazwiska pochodzenia apelatywnego w Bielsku Podlaskim w II połowie XVIII wieku <i>Surnames Originating from Appellatives in Bielsk Podlaski in the Second Half of the 18th Century</i>	

IV. Toponomastika/Toponomastics

- SLAVOMÍR ONDREJOVIČ 205
Ešte raz k názvu Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska
(Spojené kráľovstvo) vs. Veľká Británie (Británie)
*Once Again to the Name of the United Kingdom of Great Britain and Northern
Ireland (the United Kingdom) vs Great Britain (Britain)*
- JAROSLAV DAVID – LEYUE SUN 210
Toponymum Čína ve světle kolokační analýzy české publicistiky a cestopisů
*The Place Name of China in the Perspective of Collocation Analysis of Czech
Opinion Journalism and the Travel Writing*
- DALIA KISELIŪNAITĖ 220
Actualization of the Heritage of Extinct Baltic Languages in Contemporary
Lithuanian Onomastics
Aktualizácia dedičstva zaniknutých pobaltských jazykov v súčasnej litovskej onymii
- HARALD BICHLMEIER 230
Příspěvky ke slovanským toponymům v Horních Francích (severovýchodní
Bavorsko)
On the Slavic Toponyms in Upper Franconia (Oberfranken, North-Eastern Bavaria)
- ZBYNĚK HOLUB 244
K problematice rozšíření některých vybraných anoikoným na Opavsku
z pohledu dialektologa (vzhledem k současné systémové klasifikaci)
*On the Issue of the Distribution of Some Selected Anoikonyms in the Opava
Region from the Perspective of a Dialectologist (Relating to the Current System
Classification)*
- MAŁGORZATA MAGDA-CZEKAJ 256
Popularność imienia Jan a nazwy miejscowe
Popularity of the Name Jan and Settlement Names
- ANNA RAMŠÁKOVÁ 267
K toponymii v hornokysuckej nárečovej oblasti
On the toponymy in the Upper Kysuce Dialect Area
- GABRIEL ROŽAI 281
Modelová analýza speleoným z oblasti Slovenského krasu
Model Analysis of Speleonyms from the Area of the Slovak Karst National Park
- ANDREJ ZÁVODNÝ 293
Analogie a deformácie v slovenskej onymii
Analogies and Deformations in Slovak Onymy

KÁROLY PRESINSZKY	314
Nárečové a kontaktové javy maďarských ojkóným na Žitnom ostrove <i>Sociolinguistic and Contact Variants of Place Names in Rye Island</i>	
TAMÁS TÖRÖK	327
Funkčno-sémantický výskum hydroným v okrese Dunajská Streda <i>Functional-semantic Analysis of Hydronyms in Žitný ostrov (Great Rye Island)</i>	
V. Chrématonomastika/Chrematonomastics	
PAVOL ODALOŠ	339
Modelovanie, modely a sémantické príznaky vlastných mien spoločenských organizácií <i>Modeling, Models and Semantic Features of Proper Names of Public Organizations</i>	
NATÁLIA KOLENČÍKOVÁ	351
Synchrónne modely a modelovanie názvov slovenských politických strán <i>The Synchronous Models and Modelling of Slovak Political Parties Names</i>	
PAVEL ŠTĚPÁN	361
Toponymum v chrématonymii, reklamě a internetovém diskurzu <i>Toponyms in Chrematonymy, Advertising and Internet Discourse</i>	
AGNIESZKA BANACH	371
Przez żołądek do serca – analiza nazw blogów kulinarnych <i>The Way to One's Heart is through Their Stomach – the Analyze of Culinary Blogs</i>	
PATRIK MITTER	381
K motivaci a statusu názvů zastávek regionální autobusové dopravy <i>On the Motivation and Status of the Names of Regional Bus Stops</i>	
TOMÁŠ BÁNIK	392
Názvy bežeckých podujatí v systéme akcioným <i>Names of Running Events in the Event Naming System</i>	
VERONIKA GONDEKOVÁ	404
Modelová analýza vlastných mien novín, časopisov a knižných vydavateľstiev na Slovensku <i>Model Analysis of Proper Names of Newspapers, Magazines and Book Publishing Companies in Slovakia</i>	
BEATA AFELTOWICZ	412
Charakterystyka tytułów czasopism wydawanych w Szczecinie po 1989 roku <i>Characteristics of the Titles of Magazines Published in Szczecin after 1989</i>	

MAGDALENA GRAF	425
Nazwać design – badawczy rekonesans <i>Name of Design – Preliminary Remarks</i>	
DIANA SVOBODOVÁ	436
Cizojazyčné názvy filmů a seriálů v českém a slovenském jazykovém prostředí <i>Foreign-language Titles of Films and Series in the Czech and Slovak Language Environment</i>	
PIOTR TOMASIK	443
„No name” czyli o braku nazwy. Rekonesans badawczy <i>„No Name” or None Name. Research Reconnaissance</i>	
VI. Literárna onomastika/Literary Onomastics	
KRISTIÁN BENYOVSZKY	453
Hrať sa na Poirota. Teatralita, pseudonymia a literárna fikcia <i>Playing Poirot. Theatricality, Pseudonymity and Literary Fiction</i>	
PETRA ČANČOVÁ – STANISLAVA GÁLOVÁ	460
Antroponymá v preklade románu Charlie a továreň na čokoládu od R. Dahla <i>Anthroponyms in the Translation of Charlie and the Chocolate Factory by R. Dahl</i>	
PAWEŁ GRAF	467
Rozgwieżdżanie imienia (postaci literackiej – na przykładzie Kaina i Odyseusza) <i>Starring the Name (a Literary Character on the Example of Cain and Odysseus)</i>	
BERNADETA NIESPOREK-SZAMBURSKA	478
Pomiędzy nazwą apelatywną a propriálną. O szczególnym profilu nazw własnych w literaturze dla dzieci <i>Between an Appellative and Proper Name. On the Special Profile of Proper Names in Children’s Literature</i>	
GABRIELLA PETRES CSIZMADIA	491
Moc zázračných mien <i>The Power of Magical Names</i>	
ANIKÓ N. TÓTH	497
Propriá v Newhontskej trilógii Lajosa Grendela <i>Proper Names in Lajos Grendel’s New Hont Trilogy</i>	
MAŁGORZATA WÓJCIK-DUDEK	507
Szkolne związki onomastyki i interpretacji Akademia pana Kleksa Jana Brzechwy <i>School Relationships of Onomastics and Interpretation of Jan Brzechwa’s Akademia Pana Kleksa</i>	

IV. Toponomastika

Toponomastics

K TOPONYMIÍ V HORNOKYSUCKEJ NÁREČOVEJ OBLASTI¹

ANNA RAMŠÁKOVÁ

Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, Bratislava (Slovensko)

Toponymá hornokysuckej prihraničnej oblasti vďaka geografickej polohe regiónu sú vhodným materiálom pre porovnávací česko-poľsko-slovenský výskum. Časť terénnych názvov tejto oblasti úzko súvisí s valašskou kolonizáciou. V príspevku sa sústreďíme predovšetkým na motiváciu hornokysuckých anojkoným, ich základné štruktúrne typy a lexikálno-sémantickú a jazykovú analýzu.

Kľúčové slová: toponymá, ojkonymá, anojkonymá, nárečia horných Kysúc v okrese Čadca, karpaticizmy.

V toponymách, ktoré sa vyskytujú v kysuckom regióne, sa do značnej miery odráža história a spôsob jeho osídľovania. Kysuce tvoria územný celok s charakteristickými prvkami kopaničiarskeho osídlenia (to sa vyvinulo koncom 16. storočia z doznievajúceho osídlenia na valašskom práve), ktoré sa vyznačovalo rozdeľovaním chotára na presné diely – tzv. *zárubky* (z psl. **rǫbiti*, **rǫbati* ‚robiť vrezy, zárezy‘, nárečovo *rubáč/rõmbáč*), občas nazývané aj *rale*. Takto rozdelená výmera, alebo jej časť patrila prvému osadníkovi a jeho menom sa tiež pomenúvala. Osobné meno prvého osadníka alebo majiteľa ostalo v názve osady alebo toponymického objektu v rámci chotára, aj keď takéto priezvisko sa dnes už v danej obci nenachádza alebo objekt zmenil majiteľa. V katastrálnych mapách² sa zachovali pôvodné názvy (čiže mená prvých osadníkov) zo všetkých kopaničiarskych osád.

Príchod a kontaktovanie sa valašského obyvateľstva rôzneho pôvodu na území horných Kysúc bolo príčinou šírenia, využívania i vzniku tzv. karpaticizmov – štruktúrovaného komplexu lexikálnych javov v lexikálno-sémantickej rovine rozličného pôvodu (Ripka, 2009, s.14; Šrámek, 2019, s. 31), súboru slov, ktoré sa formovali a ktoré sú charakteristické pre väčšinu jazykov a nárečí karpatského areálu (napr. *bryndza*, *geleta*, *košiar*). Hlavný smer šírenia tzv. valašskej kolonizácie bol síce viazaný na tzv. karpatský oblúk, ale prenikal v rôznej intenzite a formách do ich hornatých, ale často aj do nehornatých území a rozšíril sa aj do „nekarpatských“ oblastí (Šrámek, 2019, s. 36). Veľké množstvo karpaticizmov je v súčasnosti doložených iba v dialektoch.

Názvoslovie horných Kysúc teda odráža dve všeobecné tendencie vzniku toponým v regióne. Na jednej strane to bolo vytváranie názvov sídelných miest pod vplyvom kopaničiarskeho spôsobu osídľovania regiónu, a teda v konečnom dôsledku bol vznik

¹ Príspevok vznikol v rámci riešenia grantového projektu VEGA Lexika slovenských terénnych názvov č. 2/0019/20.

² Mapy sa nachádzajú v Geodetickom a kartografickom ústave v Bratislave a v Katastrálnom úrade v Žiline. Mapové dokumentácie a katastrálne mapy sú aj v jednotlivých obciach a v príslušných okresoch.

pomenovaní motivovaný osobným menom. Na druhej strane sú to terénne názvy (ďalej TN), ktoré sú odrazom charakteru a štruktúry kysuckej krajiny a čiastočne sú svedkom vplyvu a existencie valašského spôsobu hospodárenia a kultúry v nej.

V súčasnosti v hornokysuckom nárečovom priestore v okrese Čadca³ používatelia miestnych nárečí⁴ v bežnej komunikácii používajú nárečové podoby osadných názvov (ďalej ON) a anojkoným. S ohľadom na komunikačnú situáciu používajú vo svojom prejave aj ich štandardizované (spisovné) podoby. Berúc do úvahy živé nárečové komunikačné varianty, využívané nositeľmi miestnych dialektov, treba upozorniť na niektoré nasledujúce nárečové osobitosti.

1. Hornokysucké pomedzné a kysucké goralské nárečia v okrese Čadca patria medzi nárečia s výskytom viacerých archaizmov. Jedným z nich je existencia hlásky *y*. Vzhľadom na to, že v uvedených skupinách nárečí sa využívajú hlásky *i* aj *y*, explicitne sa premietli do výskytu koncoviek *-y/-i* v tvaroch genitívu singuláru maskulín. V našom prípade napr. do živej nárečovej podoby ON *U Veary* (Hor), *U Papaji* (Ma).
2. V miestnych dialektoch nie je kvantitatívna korelácia vokálov. Takisto dochádza k dôslednej neutralizácii *v* → *f*. Preto štandardizované podoby, ako napr. v Sk *Benčíkovci*, *Kudlov* a i., majú nárečové ekvivalenty *U Beňčíkof*, *Kudlof*. Synonymné nárečové podoby (Majtán, 1973, s. 148) dokazujú, že v tomto nárečovom priestore sa využíva aj zúžená hláska *o* (systémovo sa vyskytuje v kysuckých goralských dialektoch).
3. V súvislosti so spisovnými podobami toponým napr. *Sosnivie* a *Sihly* treba spomenúť, že sa na území s existenciou hornokysuckých pomedzných a kysuckých goralských nárečí využívajú ich nárečové ekvivalenty *Šošnive* (Č), *Šihly* (Vys) a *Sygly* (Sk). V miestnych dialektoch totiž existuje zmena ostrých sykaviiek *z* a *s* na tupé sykavky *z'*, *ž*, *ž'*, *s'*, *š*, *š'*, napr. *žima*, *šeno/šano* (zima, seno). Navyše v hornokysuckom priestore existuje mazurenie, zmena pôvodných *š*, *ž*, *č* na *s*, *z*, *c* – ide o nárečové ekvivalenty *syska*, *zyvot*, *cysty* popri spisovným podobám *šiška*, *život*, *čistý*. Mazurenie systémovo existuje iba v Sk. Z uvádzaných dokladov takisto vidieť, že v hornokysuckej nárečovej oblasti existujú až tri rady mäkkých sykaviiek. Veľmi mäkké sykavky *ž*, *š*, *ž'*, *č* (Kň, Kc, Klč, Trz Hlinené,

³ V našej práci pod vyjadreniami „hornokysucký nárečový priestor v okrese Čadca“ a „horné Kysuce“ rozumíme katastrálne územie lokalít Makov (ďalej Ma), Vysoká nad Kysucou (ďalej Vys), Dlhá nad Kysucou (ďalej Dlh), Korňa (ďalej Kň), Kornica (ďalej Kc), Klokočov (ďalej Klč), Turzovka (Trz), Olešná (Oleš), Podvysoká (ďalej Pod), Staškov (ďalej Sta), Raková (ďalej Ra), Čadca (ďalej Čac) – sem patrí Horelica, Milošová a Čadečka (ďalej Hor, Mil, Čač), Oščadnica (ďalej Oš), Svrčinovec (ďalej Svr), Čierne (ďalej Č) a Skalité (ďalej Sk). Ide o územie v povodí rieky Kysuca s jej najdôležitejšími prítokmi Predmieranka, Olešnianka, Čierňanka (do ktorej sa vlieva Skalitanka) a Oščadnica. Z juhozápadu ho ohraničujú Javorníky, zo západu Moravsko-sliezske Beskydy, zo severovýchodu Kysucké Beskydy. Zo zemepisného a administratívneho hľadiska do územia okresu Čadca sa začleňuje tiež obec Zákopčie, ale výskum TN v tejto lokalite nie je cieľom nášho príspevku.

⁴ V príspevku si budeme všimáť toponymá z dvoch nárečových oblastí, kysuckých goralských nárečí (z obcí Č, Čač, Hor, Oš, Sk a Svr) a hornokysuckých pomedzných nárečí (z obcí Čac, Dlh, Klč, Kc, Kň, Ma, Mil, Oleš, Pod, Ra, Staš, Trz a Vys).

Oleš, Pod, Sta, Ra, Mil v Čac, Hor a Svr), mäkké *ž, ś, ź, ć* (Č, Sk a Čač v Čac) a zmäkčené sykavky *z', s', ź', c'* (Oš). Napokon v kysuckej goralskej nárečovej oblasti sa neuskutočnila zmena **g > h*, napr. *glova, gynś, gřip* (hlava, hus, hríb) a hláska *ř* je samostatnou fonémou v goralskom dialekte Sk (napr. ON *Třicatek* – Tridsiatok).

4. V oblasti sa používajú priezviská so spoluhláskovou skupinou -šč-, ktorá je typická pre poľské nárečia a ktorá sa odráža aj v ON *U Gonśćaka* (Sk), *U Hanuaka* (Hor). Na pôvod tejto spoluhláskovej skupiny upozornila Júlia Dudášová-Kriššáková (porovnaj Kriššáková, 1973, s. 84) pri svojich výskumoch antropným v goralskej nárečovej oblasti na Spiši (*Cenśćák, Kośćák*).

Ojkonymá

Spomenuli sme, že na horných Kysuciach v okrese Čadca je to práve osobné meno, ktoré je najčastejším motivantom vzniku ojkoným. Sídelné objekty, majere, lazy na Kysuciach netvorí samostatné administratívne jednotky. Všeobecne platí, že ich názvy, ktoré uvádzame v nárečovej podobe, sa vzťahujú na:

1. priezvisko (alebo živé meno) a používajú sa: 1a) v tvare nominatívu singuláru maskulín, a teda sú totožné s východiskovým tvarom priezviska, napr. *Korchaň* (Ra) a feminín v nominatíve singuláru s príponou *-ofka*, napr. *Žejofka* (Mil Prívarovci), 1b) v tvare genitívu singuláru maskulín s príponami *-a, -y/-i, -e* v predložkovej väzbe, napr. *U Drlaka* (Hor), *U Francoka* (Sk), *U Gamrota* (Sk), *U Zmjatka* (Oleš), *U Pika* (Oš); *U Veary* (Hor), *U Papaji* (Ma), *U Špilí* (Sk); *U Tomice* (Sk), *U Kubale* (Svr).
2. meno rodiny, pričom fungujú: 2a) v tvaroch nominatívu plurálu s nárečovou príponou *-ofci*, napr. *Cisarikofci* (Kc), *Kordulakofci* (Kň), 2b) a v genitíve plurálu v predložkovej väzbe, napr. *U Beňčíkof* (Č), *U Mojičkof* (Č), *U Vyhňarof* (Sta).
3. Napokon sú to osadné názvy v tvaroch posesívnych adjektív. Privlastňuje sa objekt buď rodine ako celku, alebo jednej osobe a majú tvar v nominatíve singuláru a plurálu vo všetkých troch rodoch. Napr. pomenovania *Serafinof* a *Kudlof* (Sk), *Turkof* (Trz) či *Gajdošove* (Kň) sú posesívne adjektíva, pričom druh určovaných objektov sa elidoval – *Serafinof zorymbek, Kudlof zorymbek > Serafinof, Kudlof, Turkof* a *Gajdošove zarupki* (prípadne *zohony, prihony, role*) > *Gajdošove*. Synonymné štandardizované podoby týchto miestnych častí alebo osád sú *Serafinov, Kudlov, Turkov* a *Gajdošovci*. Akuzatívny singulárový nárečový predložkový tvar napr. *Na Kudlof, Na Serafinof* s dynamickým významom v štandardizovanej podobe by bol *Do Kudlova, Do Serafinova*.

Menej početnú skupinu ojkoným predstavujú pomenovania, ktoré vznikli prostou onymizáciou, resp. toponymizáciou (podrobnejšie pozri Majtán, 1973, s. 147 – 149, a 1996, s. 19 – 21). Svoju formu uchovávajú v zhode s domácim alebo zdomácneným apelatívom a skloňujú sa ako apelatívum. Ide najmä o tie, ktoré označovali objekty

typické pre charakter a štruktúru krajiny horných Kysúc, napr. nárečové komunikačné varianty ON v nominatívne singuláru a plurálu *Kiera* (Hor), *Magura* (Oš), *Reka* (Čac), *Košariska* (Oš), *Potok* (Sk), *Polgruň* (Sta), *Brehy* (Č), *Lazy* (Sta), *Podverški* (Č), *Potočki* (Oleš), *Reki* (Čac), *Rovně* (Oš), *Šošňive* (Č), *Šihly* (Vys), *Šihla* (Č), *Sygly* (Sk), *Zavozy* (Oš). Alebo v lokáli singuláru v predložkovej väzbe, napr. *F pláčisku* (Č), *Na potoku* (Sta).

Zo štruktúrno-typologického hľadiska sú na horných Kysuciach najfrekvencovanejšie predložkové názvy so statickým významom, napr. nárečové podoby názvov *U Margus'a* (Oš), *U Tomice* (Sk), *U Haluški* (Ra), *U Vyhňarof* (Sta), *Pri kaplnke* (Sk), *Na potoku* (Sta), *Na marase* (Sta). Ide o pomenovania, ktorými sa daný objekt označuje svojou polohou k inému, významnejšiemu, propriom pomenovanému alebo aj nepomenovanému objektu. V súčasnosti niekedy tiež k už neexistujúcemu objektu (Majtán, 1973, s. 155). Takisto sa využívajú jednoslovné názvy, napr. *Vojty* (Čac), *Černe* (Ma), *Hliňene* (Trz), *Fojstvo jedna* (Ra), *Fojstvo dva* (Ra), *Třicatek* (Sk) a viacslovné názvy, napr. *Horny Kelčov* (Vys), *Vyšny koňec* (Trz), *Šulkof potok* (Oleš).

Anojkonymá

V hornokysuckom jazykovom priestore v okrese Čadca niektoré anojkonymá vznikli z takých apelatív, ktoré sú buď na okraji slovnej zásoby slovenského jazyka, alebo sa v nej už nevyskytujú ako apelatíva. Do živej reči miestnych obyvateľov sa importovali najmä pri migračných pohyboch obyvateľstva a pri národnostnom preskupovaní (Majtán, 1973, s. 148, a 1996, s. 20). V názvoch sú buď čiastočne, alebo celkom odsémantizované (Majtán, 1973, s. 147 – 148, a 1996, s. 19 – 20). Do súboru takýchto apelatív patria aj niektoré karpatizmy, ktoré boli motivantom pre vznik nesídelných názvov. Karpatizmy *beskyd*, *grapa*, *kýčera* a *sihla* sú výrazy, ktorých apelatívny význam už nie je všeobecne známy, ale doložený práve propriami *Beskyd*, *Grapa*, *Kýčera* a *Sihla*. Jedným zo slovenských regiónov, v ktorých sa tieto anojkonymá vyskytujú, sú Kysuce.

Podľa archívnych záznamov kartotéky TN, ktorá je v oddelení dejín slovenčiny, onomastiky a etymológie Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV v Bratislave, TN súvisiace so slovom *beskyd* a ktoré sa vyskytujú na horných Kysuciach v okrese Čadca, sa používajú na označenie vrchov, lesov, polí, pasienkov a pohoria. Terénny názov *Beskyd*, ktorý vznikol toponymizáciou (Majtán, 1973, s. 147 – 149, a 1996, s. 19 – 21) apelatíva *beskyd* s významom ‚horský vrchol, hrebeň‘, podľa údajov v kartotéke sa na území horných Kysúc v okrese Čadca vyskytuje ako pomenovanie vrchu (Ma) a poľa (Kň). V oblasti sa využívajú tiež deminutívne tvary. Anojkonymum *Beskydok* označuje vrch (Ma, Oš), pričom archívne zápisy dokumentujú v týchto lokalitách tiež podobu *Beskydek* s nárečovou príponou *-ek* (v zmysle nárečovej normy by malo byť *Beskidek*). Tú uvádza ASJ (III/1, mapy, s. 140 – 150, 152; 3/2, komentáre, s. 85, 87, 91) ako pravidelnú príponu v substantívach tohto slovotvorného typu (napr. *chľivek*, *capek*) v hornokysuckých pomedzných a kysuckých goralských dialektoch.

V Oš je vrch pomenovaný TN *Vreščovský Beskyd*. Vzťahové adjektívum *Vreščovský* vo funkcii zhodného prívlastku vzniklo od názvu samoty *Vreščovka* v Oš. Plurálová podoba *Beskydy* sa dnes používa ako názov označujúci najsevernejšie položené horské pásmo Západných a Východných Karpát – *Moravsko-sliezske Beskydy*, *Západné Beskydy* a *Nízke Beskydy*. Dvojslovný TN *Slovenské Beskydy* pomenúva pohorie, ktoré sa tiahne od Jablunkovského priesmyku na Kysuciach až po Babiú horu na Orave. Predložkový názov *Na Beskydách* označuje les, pasienok a vrch v Čac.

Územie horných Kysúc v okrese Čadca je historicky späté s bezprostredne susediacimi územiaми okolia Jablunkova a Tešínska. Túto skutočnosť potvrdzuje napr. Slovník pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku, v ktorom je doložený názov *Beskyd* z oblasti južne od Frýdku-Místku a zo širšieho okolia Jablunkova a označuje les, horu, horský hrebeň, kopec a stráň. Horský hrebeň je pomenovaný tiež predložkovým názvom *Na Beskydě*. Takisto sa v uvedených okresoch vyskytujú zdrobnené podoby *Beskydek* a *Beskýdek*, ktoré pomenúvajú sedlo, kopec a les. Slovník (ktorý spracúva tiež názvy vodných tokov) zaznamenáva hydronymum *Potok od Beskyda*, ktoré pomenúva potok podľa smeru toku.

Podľa Milana Majtána (1996, s. 69 a mapa na s. 116), ktorý pri svojich výskumoch čerpal z kartotéky TN Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV, názvy typu *Beskyd*, *Beščad* sa vyskytujú v severnom okraji Slovenska v podobách *Beskyd*, *Béskid*, *Biskid*, *Beskydek*, *Beskydčik*, *Beščad*, *Pod Beščadom*. Autor uvádza, že najstaršie známe doklady z územia Slovenska sú z roku 1269 *Beschad* (*Beščad*) a z roku 1575 *Beskith* (*Beskyd*). Tieto toponymá sú uvedené aj v HSSJ I (A – J, 1991, s. 125), v ktorom sú spracované ako spoluheslá dve apelatívne maskulínne formy *beskyd*, *beščad* s jedným významom ‚horský vrchol, hrebeň‘⁵.

V SSN I (A – K, 1994), v SSJ I (A – K, 1959) a v KSSJ 4 (2003) sa výraz *beskyd* nenachádza. Plurálová podoba ženského rodu *Beskydy* sa uvádza v SSSJ (A – G, 2006) s významom ‚najsevernejšie položené horské pásmo Západných a Východných Karpát, ktoré sa tiahne od Moravskej brány v Česku cez územie Poľska a Slovenska a končí sa na Ukrajine‘. Vzhľadom na cieľovú skupinu populárno-vedeckej etymologickej príručky SESS (2015) Ľubora Králika lexému *beskyd* v nej nenájdeme.

Apelatívum *beskyd* označujúce ‚vrchol hory buď holý, alebo porostlý jen křovím, klečí‘ s nejasným pôvodom uvádza Václav Machek v etymologických slovníkoch (1957, s. 30, a 1968, s. 52). Upozorňuje na doklad z roku 1653, ktorý dokazuje podobu názvu aj v ženskom rode (V. Brandl, 1876) a tiež na úvahy o prvotnom význame (F. Kopečný, 1954). V Słowniku prasłowiańskim (1974, s. 217) sa na základe lexikálneho materiálu severných slovanských jazykov rekonštruujú maskulínne substantíva *beščadъ* : *beskedъ* : *beskydъ* s významami ‚góra, grzbiet górski, wzniesienie‘ – hora, horský hrebeň, kopec, ‚las na grzbiecie czy stoku góry‘ – les na hrebenu alebo horskom svahu, s príslušnými reflexami v jednotlivých slovanských jazykoch. Vzhľadom na to,

⁵ Výklady významov uvádzame tak, ako sú zaznamenané v uvedených slovníkoch.

že nás zaujíma situácia v kysuckom regióne, zo slovníka vyberáme doložené propriá v plurálvej podobe *Bezčadi*, *Bisčadi*, ktoré na slovenskom území dokladujú ‚część Karpat między Kysucą i Laborcem‘ – časť Karpát medzi Kysucou a Laborcom. U karpatských goralov je kontinuant praslovanského *beskydъ* doložený vo význame ‚bór na górze‘ – veľký, hustý, starý les na hore (tamže, s. 217).

Apelatívne podoby *beskyd*, *bezkyd* mužského rodu ‚horský hrbet spojujúci dve hory (?)‘, hrbet porostlý jen chrastím, klečí, holý vrchol (?)‘, ktoré sa vyskytujú aj na území Moravy, uvádzajú Karel a Miroslav Kálalovci v Slovenskom slovníku z literatúry aj nárečí (1923, s. 22 – 23).

Toponymizáciou vznikol aj TN *Grapa*. Apelatívum *grapa* označuje ‚neúrodnú kamenistú roľu, obyčajne na svahu‘. Z kartotéky TN vieme, že na horných Kysuciach sa anojkonymom *Grapa* pomenúvajú lesy (Kň, Ma, Č), polia (Klč, Č, Oš) a vrchy (Trz, Klč, Čac). V skúmanej oblasti sú aj zdrobenené podoby tohto pomenovania: TN *Grapki*, ktorý označuje les (Trz), a *Grapka* – ten pomenúva pole (Č). Vzťahové adjektíva vo funkcii zhodného prívlastku v anojkonymách *Klieštikovská grapa* (označuje pasienok v Čac), *Greňovská grapa* (pomenúva pasienky v Dlh) a *Nuchalovská grapa* (pomenúva les v Dlh) sa vzťahujú na názvy osád, v blízkosti ktorých sa v čase vzniku názvov dané objekty nachádzali. Posesívne adjektíva v názvoch *Škerova grapa* (pomenúva vrch v Klč) a *Ježíkova grapa* (označuje les v Klč) ukazujú na privlastňovanie objektu jednotlivcovi. V oblasti sa využívajú plurálové podoby: *Grapy* (pomenúva pole v Oš) a už spomínaný názov *Grapki*. Predložkové názvy *V grapách* (označuje pasienky v Trz) a *Na grape* – pomenúva les (vo Vys, Kň a Oleš), pole (Kň, Č) a vrch (Sk) –, sú so statickým významom. Podľa polohy boli utvorené anojkonymá *Grapa vyšná* a *Grapa nižná*, ktoré sa vyskytujú vo Vys a každé z nich pomenúva pole.

Na prvý pohľad zápis na lístku v predložkovej väzbe *Pod grapu* (označujúci pole v Pod) môže byť v spisovnej podobe v akuzatívnej singuláru (jednotné číslo) s dynamickým významom ‚ísť smerom pod grapu‘. Rovnako môže byť v nárečovej podobe v inštrumentáli singuláru so statickým významom ‚byť pod grapou‘. Totiž substantívna časť názvu s koncovkou *-u* je v uvedených lokalitách tvarom typickým pre feminína skloňovacieho typu *žena* v inštrumentáli singuláru (porovnaj tiež ASJ, II/1, mapy, s. 51). Vzhľadom na to, že z Pod ide o kartotečný lístok vyexcerpovaný z dotazníka súpisovej akcie⁶, ide o nárečový zápis a teda o podobu v inštrumentáli singuláru so statickým významom ‚byť pod grapou‘⁷. Spisovná TN by teda bola *Pod grapou*.

Archívne záznamy dokumentujú aj zápisy *Nad grapom* (označujúce pole i les v Č) a *Pod grapom* (pomenúva pole v Čac). Ich spisovné podoby sú *Nad grapou*,

⁶ V návode na vypracovanie súpisu chotárnych názvov z roku 1965 boli explorátori riadne inštruovaní ako majú postupovať pri vyplňovaní dotazníka. Ak zapisovali chotárne názvy, nemali ich upravovať do spisovnej slovenčiny, ale bolo potrebné zaznamenať názov v nárečí a to aj v spojení s predložkami *v*, *do* alebo *na* (porovnaj Valentová, 2018, s. 35 – 38 a zoznamy názvoslovia z príslušných kysuckých lokalít deponovaných v oddelení dejín slovenčiny, onomastiky a etymológie v Jazykovednom ústave Ludovíta Štúra SAV).

⁷ V súvislosti s požiadavkou zapisovať do dotazníkov nárečové podoby názvov treba opätovne pripomenúť, že zaznamenané zápisy nerešpektovali dôsledne nárečový systém danej lokality.

Pod grapou. Koncovka *-om* v uvedených názvoch v inštrumentáli jednotného čísla dokazuje existenciu nosových samohlások v dekomponovanej podobe samohláska + nosová spoluhláska, charakteristických pre goralské dialekty. V kysuckých goralských nárečiach je všeobecne rozšírená koncovka *-om*, okrem Oš (Dudášová-Kriššáková, 1993, s. 145 – 146, a 2017, s. 206 – 212) a Čač⁸ (Ramšáková, 2015, s. 234). Zaujímavá je tu skutočnosť, že forma s uvádzanou príponou *-om* bola zaznamenaná v Čac, kde goralskou lokalitou by mohla byť buď Hor alebo Čač. Na lístku z kartotéky sa neuvádza presnejší lokalizačný údaj, ale po nahliadnutí do samotného dotazníka pre výskum chotárnych názvov z obce Čac sme zistili, že ide o chotárne názvy z okolia rieky Čadečanky⁹. To znamená, že by malo ísť o goralskú nárečovú podobu TN z okolia Čač¹⁰.

Napokon aj archívny zápis *Pod grape* (odkazuje na močaristé pole na rovine v Č) nesie v sebe užitočnú nárečovú informáciu. Koncovka *-e* v substantívnej časti zápisu je nárečovou koncovkou v goralských nárečiach, platnou pre tvary feminín skloňovacieho typu *žena* v akuzatívne jednotného čísla (Dudášová-Kriššáková, 2008, s. 97) a spisovná podoba zápisu by teda bola *Pod Grapu*.

Z území okresov Frýdek Místek a Vsetín, susediacich s priestorom horných Kysúc v okrese Čadca, je doložený názov *Grapka* a označuje lúku, les a pastvinu a predložkové názvy *Na Grapce*, *Pod Grapku*, *V Grapce* (porovnaj Slovník pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku dostupný na: <http://spjms.ujc.cas.cz>).

Ak sa pozrieme na situáciu výskytu TN súvisiacich s apelatívom *grapa* celoplošne – v rámci slovenského územia, ide o využívanie anojkoným v severnej polovici slovenského územia a južnejšie v oblasti Detvy a Hriňovej, osídlenej z Oravy (Majtán, 1996, s. 69 a mapa na s. 117 a kartotéka terénnych názvov Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV).

Podľa V. Machka (1957, s. 117, a 1968, s. 151) apelatívum *grapa* je výraz valašský, lašský i slovenský a používal sa vo význame ‚neúrodné, zmolami rozryté pole‘, pričom uvažuje o rumunskom pôvode. Kálalovci (1923, s. 150) uvádzajú *grapu* aj ako výraz používaný na Morave vo význame ‚neúrodný pozemok na príkrém svahu‘. Pôvodu apelatíva sa podrobne venoval Dumitru Crânjală (1938, s. 285 – 286), ktorý ho dáva do súvisu s rumunčinou (rumunsky je *groapă*), ale nazdáva sa, keďže sa výraz vyskytuje po celom súvislom karpatskom území, že na Valaško sa mohol dostať aj ruským prostredníctvom.

Rumunský pôvod slova uvádza napokon aj HSSJ I (A – J, 1991, s. 383) s významom ‚pole na strmej stráni‘, ale v dokladovej časti nájdeme iba toponymum *Grapy* z Kokavy (v súčasnosti Kokava nad Rimavicou) z roku 1792. Autori SSN I (A – K, 1994, s. 508)

⁸ Do roku 2015 sa v odbornej literatúre nepísalo o tom, že goralské nárečie sa používa aj v niektorých osadách Čadečky – miestnej časti mesta Čac (Ramšáková, 2015, s. 230).

⁹ Čadečanka preteká osadami Čadečky. Osídlením staršia časť Čač je goralská (osídľovaná obyvateľmi zo susednej goralskej obce Oš).

¹⁰ Možno však predpokladať, že by mohlo ísť aj o záznam nárečovej prípony z goralskej obce Svr, pretože rieka Čadečanka v Čac v osade Škradné sprava príberá riečny prítok zo svrčínovskej osady Liščákovci.

uvádzajú ako spoluheslá tri substantívne formy: *grapa* (femininum), *grap* (maskulinum) a *grapy* (pomnožné substantívum) s dvomi doloženými významami: 1. ‚úboč, strmá stráň‘ a 2. ‚neúrodná kamenistá roľa na stráni‘. Územne ide o lexémy vyskytujúce sa v severotrenčianskych nárečiach (v okresoch Bytča a Považská Bystrica) a v kysuckých dialektoch (v okresoch Čadca a Kysucké Nové Mesto). V najnovšom SESS (2015, s. 184) je spracované apelatívum *grapa* s významom ‚neúrodná kamenistá roľa (obyč. na svahu)‘. Rovnakú formu i význam nájdeme v KSSJ 4 (2003) a SSSJ (A – G, 2006). V SSSJ (A – G, 2006) je lexéma hodnotená ako regionalizmus a jedným z dokladov je *kysucké biedne grapy* (rovnaký doklad je v KSSJ a SSJ I). V SSJ I (A – K, 1959, s. 441) v redakcii Štefana Peciara je heslo *grapa* s významom ‚neúrodná, kamenistá roľa, pole na strmej stráni‘. Najnovšie etymologické výskumy L. Králik, prezentované v SESS, potvrdili rumunský pôvod slova z *groapă*. Autor sa nazdáva, že na slovenskom území došlo k ďalšiemu vývinu smerom k významu ‚terénna nerovnosť‘, > ‚[kamenistý] svah‘ > ‚roľa na ňom‘.

Z horných Kysúc v okrese Čadca v kartotéke TN, ktorá sa nachádza v oddelení dejín slovenčiny, onomastiky a etymológie v Jazykovednom ústave Ludovíta Štúra SAV, je doložené toponymum *Kýčera*, ktoré pomenúva vrchy (Čac, Staš, Dlh, Sk, Ra), lesy (Vys, Svr, Dlh), polia (Ra, Dlh) a pasienok (Dlh).

Okrem jednoslovných pomenovaní sú zastúpené v oblasti často využívané predložkové názvy *Na Kýčere* (pole, lúka, les, pastva) v Dlh, *Pod Kýčerou* (pole) vo Svr, *Za Kýčerou* (pole) v Č. V hornokysuckom priestore sa vyskytuje TN *Pod Kýčerou* (označuje pole vo Vys), ale archívny zápis na lístku dokumentuje podobu *Pod Kýčeru* s nárečovou koncovkou *-u* (v zápise v zmysle nárečovej normy však nie je náležitá kvantita samohlásky *u*). V substantívnej časti zápisu sufix *-u* je v lokalitách s hornokysuckým pomedzným nárečím tvarom typickým pre feminína deklinačného typu *žena* v inštrumentáli singuláru (porovnaj tiež Atlas slovenského jazyka (ďalej ASJ), II/1, mapy, s. 51).

Deminutívna podoba *Kýčerka* označuje vrch v Hor a vo Svr. Posesívne adjektíva v názvoch *Firková Kýčera* (vrch v Sk) a *Plešíkova Kýčera* (pole v Trz) ukazujú na privlastňovanie objektu jednotlivcovi. V oblasti sa vyskytuje tiež anojkonymum *Pánovská Kýčera*, ktoré označuje vrch vo Vys a zrejme vyjadruje privlastnenie k rodine. V okrese Čadca sa využíva aj plurálová podoba názvu *Kýčery* (pomenúva pole a lúku v Dlh a lúku a les v Klč). Podľa polohy vznikol TN *Nižné Kýčery* v Dlh, ktorým sa označuje pasienok.

Uvedené anojkonymá súvisia s apelatívom *kýčera* s významami ‚horský pasienok, hoľa; strmý, pustý vrch‘. Podľa Milana Majtána (1996, s. 69 a mapa na s. 118), ktorý sa opieral o archívne záznamy kartotéky TN, na slovenskom území sú v anojkonymách hojne zastúpené varianty slova *kýčera* na strednom a severozápadnom Slovensku. Na horných Kysuciach prevládajú názvy z východiskovej podoby apelatíva *kýčera* a *kyčera*. Na okolí Myjavy zo ženskej podoby *kýčer*. Podoba *kyčír* sa využíva v terénnych názvoch pri Hlohovci, na severovýchodnom Slovensku *kyčara*, sporadicky *kyčura*.

Na základe údajov z kartotéky TN konštatujeme, že materiál je relatívne úplný a pri spracúvaní údajov treba na to pamätať. Totiž napr. apelatívne podoby *kyčora* a *kycora* sú doložené iba zo severnej časti Spiša z oblasti goralských nárečí. Z horných Kysúc tieto varianty v kartotéke nenájdeme, i keď v skutočnosti sa v tomto regióne využívajú nárečové ekvivalenty *kičora* a *kicora* (Sk)¹¹. Neexistencia zápisu podoby *kicora* z kysuckej goralskej nárečovej oblasti je spôsobená tým, že pri zápise TN i ON (vyžadovali sa zápisy názvov zistených na mieste v nárečovej podobe) do dotazníka zapisovateľ v tejto obci na jednej strane nerešpektoval hláskoslovné zmeny miestneho nárečia, ale na druhej strane do tvarov substantív importoval takmer výlučne nárečové koncovky.

Podľa záverov M. Majtána (1996, s. 69) najstaršie doklady názvov tohto typu sú zo Slovenska známe od začiatku 17. storočia (*Kyczerka* 1615 a *Kyczera* 1638). Toponymum z roku 1615, doložené z Oravy, je uvedené aj v HSSJ II (K – N, 1992, s. 177). Slovník však primárne uvádza apelatívnu slovnú zásobu a lexéma *kýčera* vo význame ‚hoľa, horský pasienok‘ je doložená napr. z Kysuckého Nového Mesta (1690).

V SSN I (1994) výraz *kýčera* nie je, ale pritom v SSJ I (1959, s. 805) sa hodnotia lexémy *kýčera* (femininum) i *kýčer* (maskulinum) ako nárečové slová s významom ‚strmý pustý vrch‘. Tieto formy, „chýbajúce“ v SSN I, istotne v slovníku nie sú preto, lebo na spracovanie úplného nárečového slovníka by bolo treba vyčerpávajúcim spôsobom zapísať celú slovnú zásobu jednotlivých nositeľov nárečí v každej lokalite (SSN I, A – K, 1994, s. 13 – 14). SSSJ (H – L, 2011) slovo *kýčera* uvádza ako zastarané s významom ‚horský pasienok, hoľa‘.

Dumitru Crânjălă (1938, s. 331 – 334) sa pri hodnotení karpatizmov ako prvý opieral o areálové aspekty slovného materiálu, štruktúr a diferencií jeho sémantickej stránky (Šrámek, 2019, s. 31). Pri interpretácii pôvodného etymónu apelatíva *kýčera* vychádzal z poznatkov Josefa Válka (1910) z Tešínska a Valašska, ktorý uvádza, že už v tom čase „co slovo *kyčera* znamenalo pôvodne, lid dnes ovšem neví, příkládaje jméno toto kopcům vůbec“ (tamže, s. 331). Takisto sa opieral o doklady zo Slovníčka Slowenského Viliama Dušana (1848), ktorý zaznamenal formu *Kyčery* v Oravskej stolici (bez uvedenia významu) a na území nad Breznom medzi Zvolenskou a Gemerskou stolicou s významom ‚hory (břidličné)‘ a toponymum *Kýčer* v Turej Lúke (tamže, s. 332). Crânjălă neobišiel záznamy N. Draganu (1933) z Podkarpatskej Rusy a Rumunska a prijateľné výklady O. Densușiana (1934 – 1935), až napokon dospel k záveru, že rumunské *chică* nie je východiskom pre apelatívum *kičera*, ktoré sa vyskytuje na slovanskom území (tamže, s. 334). Na Crânjălôve výklady o pôvode výrazu sa odvoláva aj Václav Machek (1957, s. 252, a 1968, s. 313). František Bartoš (1906, s. 174) z moravských území doložil apelatívum *kyčera* s významom ‚vrch‘ a deminutívnu podobu *kyčerky*, ktorá pomenúvala ‚stráň‘. Zo slovenského územia výskumy Karola a Miroslava Káralovcov (1923, s. 290) potvrdili výraz *kýčer*, ktoré označovalo ‚příkrý, pustý vrch‘. Vzhľadom na ciele

¹¹ Na Kysuciach iba v nárečí goralskej obce Sk je systémová zmena š, č na s, c, tzv. mazurenie (napr. *syska* – šiška, *cytač* – čitať), a tak nárečový ekvivalent je *Kicora* a spisovná podoba by bola *Kyčora*.

najnovšieho SESS Lubora Králik a lexéma *kýčera*, resp. jej formálne modifikácie nie sú v ňom spracované.

Napokon toponymizáciou apelatíva *sihla* s významom ‚vlhký pozemok‘, resp. z plurálvej podoby *sihly*, vznikli aj anojkonymá *Sihla* a *Sihly*. V okrese Čadca sa TN *Sihla* pomenúva lúka v Č. Lúka vo Vys je pomenovaná plurálovou formou *Sihly*. Ako pri predchádzajúcich názvoch, i tentoraz sú doložené často využívané predložkové názvy, v ktorých substantívne časti majú tiež deminutívnu podobu: *Na sihlách* (pomenúva vrch v Ra, označuje lúku vo Vys a v Ma), *Na sihelkách* (lúka v Pod) – obe toponymá sú so statickým významom –, a TN s dynamickým významom *Na sihelky* (pole a lúka v Čac). Archívne zápisy aj pri tomto názve z Čac potvrdili čiastočne nárečovú podobu *Na šihelky* (podľa nárečovej normy by malo byť *Na šihelki*). Predložkové anojkonymum *U Sihlov* pomenúva lúku v Č.

Z dialektologického hľadiska na zaznamenaných toponymách je zaujímavé, že z kysuckej goralskej jazykovej oblasti nie je v dotazníkoch doložená aspoň čiastočne nárečová podoba názvu so spoluhláskou *g*, napr. *Šigla*. Neupozorňovali by sme na túto skutočnosť, keby v kartotéke TN nebola doložená podoba *Sigla* z Kolačkova (pomenúva lúky) a zápis *Pot sigla* z Novej Lubovne (označuje les a lúku). Obidve lokality sú z okresu Stará Ľubovňa s goralským typom nárečia v južnej časti Spiša (Dudášová-Kriššáková, 2016, s. 22 – 23) a ich nárečová podoba by mala byť *Šigla*, *Pot šigla*. Bádateľovi TN bez dialektologických poznatkov by sa mohlo stať, že by mohol usudzovať, že na území Slovenska sa podoby s *g* využívajú iba vo východnej časti slovenského územia. V skutočnosti aj v iných goralských lokalitách na slovenskom území výraz *sihla* má svoj nárečový ekvivalent *šigla*. Nielen po nahliadnutí do dotazníka chotárnych názvov z Č na Kysuciach sa pri zápisoch príslušných názvov (a budeme sa opakovať, ktoré bolo potrebné zapisovať v miestnom nárečí) ukazuje, že explorátor nebol dôsledný pri zapisovaní skutočných nárečových podôb zaznamenávaných názvov. Napokon pri archívnom zápise *Pot sigla* z Novej Ľubovne, poznajúc morfológický systém hornokysuckých pomedzných, kysuckých goralských a susedných sliezskych nárečí, by sme mohli uvažovať aj o tom, že by mohlo ísť o akuzatívnu podobu názvu s dynamickým významom – ísť pod sihlu (v Oš *idz'em pot s'igla*)¹². V goralských nárečiach však substantíva ženského rodu v jednotnom čísle majú akuzatívnu koncovku *-e* (porovnaj Dudášová-Kriššáková, 2008, s. 97), ale iný sufix majú, ako sme uviedli, v kysuckej goralskej Oš (Dudášová-Kriššáková, 1993, s. 145 – 146, a 2017, s. 206 – 212). Z priblížených úvah vyplýva, že v danom prípade zápis *Pot sigla* z Novej Ľubovne by mal zaznamenávať anojkonymum, ktoré vzniklo spojením predložkovej

¹² V goralskej Oš ide o redukovanú hlásku *ə*, v artikulácii blízkej k *a*. Koncovka *-a* v akuzatívnej singularu feminín skloňovacieho typu *žena* je systémovo v nárečiach v oblasti Bohumínska (*vidžol pěkno břoza* – videl peknú brezu, *vedže za jedna rýnka* – vedie za jednu ruku; Kellner, 1946, s. 53, 54, 147, a 1949, s. 11, 21, 36), v nárečiach poľského Sliezska (*vidza ta rynka* – vidia tú ruku; Dejna, 1953, s. 130, 133) a na Kysuciach v dialekte v Hornom Kelčove (*cetka brala voda* – tetka brala vodu, *mamka prenajimali izba* – mamka prenajimali izbu; Ramšáková, 2013, s. 162 a 164).

a substantívnej časti a malo by ísť o predponový názov¹³ v nominatíve jednotného čísla, ktorého spisovná podoba by mala byť *Potsihla*.

Okrem územia Spiša sú názvy typu *Sihla* v kartotéke TN doložené z okresov Považská Bystrica, Žilina, Martin, Dolný Kubín, Rimavská Sobota, Lučenec, Zvolen, Banská Bystrica, Liptovský Mikuláš. Anojkonymum *Sihlina* je doložené z okresov Rožňava, Martin a deminutívne podoby *Sihlička* z okresov Banská Bystrica, Lučenec a *Sihelka* z okresov Čadca, Stará Ľubovňa a Žilina.

Slovom *syhla* sa v Karpatoch pomenúvajú 1. ‚horské, vlhké a daždivé počasie‘ a 2. ‚lesná vlhká pôda‘. Odtiaľ došlo k významovému posunu k ‚les a stromy, ktoré rastú na takejto pôde‘. V súvislosti s etymologickou interpretáciou výrazu D. Crânjala (1938, s. 391 – 392) súhlasí s výkladom F. Pastrnka (výraz považuje za záhadné slovo), ale zároveň uvažuje aj o pôvode z latinského *silva* či maďarského *szilfa*, *szikla*. V. Machek (1968, s. 543) dokladá apelatívum *silha* ako výraz valašský s významom ‚les‘, ale i slovenské podoby *sihel’*, *sihliak*, *syhliak*, *sihlina*, *sihelnica* označujúce ‚mladý jehličnatý strom‘. Autor vychádza z rumunského *sihlă* (porovnaj tiež Machek, 1957, s. 444). V SESS (2015, s. 530) L. Králik zaznamenáva lexému *sihlina* ‚zamokrený pozemok; mladý ihličnatý porast‘, na našom území ju datuje od 19. storočia, ako odvodeninu od *sihla* ‚vlhké miesto v teréne‘ od 17. storočia. Autor uvádza názory o prevzatí rumunského pôvodu zo *sihlă* ‚mladý hustý les‘, ale aj o predslovanskom pôvode z ilýrskeho či tráckeho substrátu karpatskej oblasti (podrobnejšie tamže). Zo starších slovníkov podoby *sihel’* a *sihliak* zaznamenávajú Kálalovci (1923, s. 604 – 605) s významom ‚mladý jehličnatý strom, smrk, jedle‘, *sihla*, *sihlie* a *sihlina* 1. ‚mladý jedľový les, mladý smrk‘ 2. ‚velká louka, vlhká, mäkká zem‘, *sihlovatina* a *sihlina* ‚mokřina se sítím‘, *sihlý* ‚vlhký‘. V HSSJ V (R – Š, 2000, s. 252) je spracovaná ženská podoba apelatíva *sihla* ‚vlhké miesto v teréne‘. Slovo *sihla* uvádzajú autori SSJ IV (S – U, 1964, s. 77) ako nárečové s významami 1. ‚mladý, slabo vyvinutý ihličnatý porast na lúke‘ a 2. ‚lúka s mladým ihličnatým porastom‘. Takisto sú v slovníku spracované odvodeniny *sihlačie*, *sihliak*, *sihliačik*, *sihlina*, *sihlinka* (tamže). Napokon, v KSSJ 4 (2003) je spracovaná lexéma *sihlina* s dvomi významami 1. ‚mladý ihličnatý porast‘ a 2. ‚zamokrený pozemok‘.

Napokon, v súvislosti s karpatizmami nemôžeme obísť medzinárodný Celokarpatský dialektologický atlas (1988 – 2003), ktorý skúmal jazyky, resp. nárečia, ktoré boli ovplyvnené valašskou kolonizáciou, resp. pastierskym spôsobom života a salašníctvom. Ten (7. zväzok, 2003, mapa 44) apelatívum *grapa* na slovenskom území zaznamenáva v Staškove v okrese Čadca na Kysuciach s významom ‚strmé úbočie vrchu‘. Výrazy *sigla* a *siglanka* (4. zväzok, 1993, mapa 47) s významom ‚mokrú lúka, močiar v lese‘ v Staškove (okres Čadca), v Zázrivej (okres Dolný Kubín) a v Brezoviciach (okres Tvrdošín). Význam ‚velký alebo ihličnatý les‘ je uvedený v Rudne nad Hronom (okres Žarnovica) a Ľuboreči (okres Lučenec). Proprium *Sigla* je doložené zo Zázrivej a Brezovic.

¹³ Medzi predponové názvy patria napr. názvy *Podlipa*, *Záhumnice*, *Podmočiarno*. Porovnaj Majtán, 1996, s. 25.

Atraktivnosť a potreba onomastických, dialektologických i etymologických výskumov na horných Kysuciach sú z nášho textu zjavné. Výskumom terénnych názvov na horných Kysuciach – zatiaľ na podkladoch archívnych zápisov, ktoré sú deponované v oddelení dejín slovenčiny, onomastiky a etymológie v Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV v Bratislave – sa pripájame k utváraniu kontinuity minulých (Dominik Choluj, 1992) a súčasných onomastických výskumov (Jaromír Krško a Drahomír Velička, 2011, a Drahomír Velička, 2017) v tomto svojráznom regióne.

Literatúra:

- Atlas slovenského jazyka. II/1. Flexia. Časť prvá: Mapy. Spracoval J. Štolc. Bratislava: Veda 1981. 316 s.
 II/2. Časť druhá: Úvod – komentáre. Bratislava: Veda 1978. 192 s.
- Atlas slovenského jazyka. III/1. Tvorenie slov. Časť prvá: Mapy. Autor F. Buffa. Bratislava: Veda 1981. 424 s. III/2. Časť druhá: Úvod – komentáre – dotazník – indexy. Bratislava: Veda 1978. 246 s.
- BARTOŠ, František: Dialektický slovník moravský. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění 1906. 566 s. Dostupný na: <https://archive.org/details/dialektickslov00bartuoft/page/n5/mode/2up> [cit. 10. 2. 2020].
- CRĀNJALĀ, Dumitru: Rumunské vlivy v Karpatech. Se zvláštním zřetelem k moravskému Valašsku. Praha: Sbor pro výzkum Slovenska a Podkarpatské Rusi 1938. 564 s.
- DEJNA, Karol: Polsko-laskie pogranicze językowe na terenie Polski. II. Łódź: Łódzkie Towarzystwo Naukowe 1953. 270 s. + 16 map.
- DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, Júlia: Goralské nárečia. Bratislava: Veda 1993. 176 s.
- DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, Júlia: Kapitoly zo slavistiky. II. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešoviensis. Monografia 95 (AFPhUP 232/314). Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity 2008. 312 s.
- DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, Júlia: Goralské nárečia z pohľadu súčasnej slovenskej jazykovedy. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove 2016. 248 s.
- DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, Júlia: Goralské nárečia z pohľadu súčasnej slovenskej jazykovedy. 2. opravené vyd. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove 2017. 248 s.
- ĐURČO, Peter a kolektív: Databáza vlastných mien a názvov lokalít na Slovensku. Podklady k projektu: Copernicus Programme, project COP-58: ONOMASTICA–COPERNICUS DATABASE. CD ROM. Paris: ELRA – 1998. (Databáza obsahuje stav priezvisk z roku 1995). Dostupný na: http://www.juls.sav-ba.sk/durco_priezviska.html [cit. 10. 2. 2020].
- Historický slovník slovenského jazyka. A – J [I. zv.], K – N [II. zv.] a R – Š [V. zv.]. Ved. red. M. Majtán. Bratislava: Veda 1991, 1992, 2000. 536 s., 616 s., 692 s.
- CHOLUJ, Dominik: Onomastika Kysúc. Čadca: Kysucké múzeum Čadca 1992. 155 s.
- KÁLAL, Karel a KÁLAL, Miroslav: Slovenský slovník z literatury aj nářečí. (Slovensko-český diferenciální.) Banská Bystrica: Slovenská Grafia 1923. 1012 s. + 104 s.
- KELLNER, Adolf: Východolašská nářečí. I. Brno: Dialektologická komise při Matici moravské v Brně 1946. 255 s.
- KELLNER, Adolf: Východolašská nářečí. II. Brno: Dialektologická komise při Matici moravské v Brně 1949. 337 s. 5 map.
- KOPEČNÝ, František: O záhadě jména Beskydy. In: Adolfu Kellnerovi. Sborník jazykovědných studií. Opava: Slezský studijní ústav 1954, s. 158 – 173.
- KRŠKO, Jaromír a VELIČKA, Drahomír: Hydronymia povodia Kysuce. 1. vyd. Banská Bystrica: Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela 2011. 208 s.
- KRÁLIK, Ľubor: Stručný etymologický slovník slovenčiny. Bratislava: Veda 2015. 704 s.

- Krátky slovník slovenského jazyka. 4. doplnené a upravené vyd. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková – M. Považaj. Bratislava: Veda 2003. 985 s. Dostupný na: <https://slovník.juls.savba.sk>.
- KRIŠŠÁKOVÁ, Júlia: Antroponymá v goralskej nárečovej oblasti na Spiši. In: IV. slovenská onomastická konferencia. Bratislava 9. – 10. novembra 1971. Zborník materiálov. Zostavil M. Majtán. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1973, s. 83 – 88.
- MACHEK, Václav: Etymologický slovník jazyka českého a slovenského. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd 1957. 628 s.
- MACHEK, Václav: Etymologický slovník jazyka českého. 2. vydanie. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd 1968. 868 s. 10 obr.
- MAJTÁN, Milan: K propriálnosti chotárnych názvov. In: Zborník materiálov zo sympózia o teoretických a metodologických otázkach onomastiky a II. slovenskej onomastickej konferencie v Nitre 22. – 24. mája 1969. Zostavil Š. Krištof. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo Bratislava 1970, s. 143 – 146.
- MAJTÁN, Milan: Štruktúrne typy slovenských chotárnych názvov. In: IV. slovenská onomastická konferencia. Bratislava 9. – 10. novembra 1971. Zborník materiálov. Zostavil M. Majtán. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1973, s. 147 – 160.
- MAJTÁN, Milan: Z lexiky slovenskej toponymie. 1. vyd. Bratislava: Veda 1996. 191 s.
- RAMŠÁKOVÁ, Anna: Integračné javy zvukovej a tvaroslovnej roviny v nárečiach na česko-poľsko-slovenskom pomedzí. In: PHILOLOGICA LXXII. Slovo a tvar v štruktúre a komunikácii. Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Editori G. Múcsková, K. Muziková, Z. Hargašová. Bratislava: Univerzita Komenského 2013, s. 157 – 168.
- RAMŠÁKOVÁ, Anna: Hláskoslovné zmeny diferencujúce kysucký nárečový areál. In: Jazykovedné štúdie. 32. Prirodzený vývin jazyka a jazykové kontakty. Editori K. Balleková, L. Králik, G. Múcsková. Bratislava: Veda 2015, s. 203 – 211.
- RIPKA, Ivor: Celokarpatský dialektologický atlas – hlavné dielo lingvistickej karpatólogie. In: Slovo o slove. Prešov: Katedra komunikačnej a literárnej výchovy Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity 2009, s. 12 – 19.
- Slovník pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku [online]. Brno: dialektologické oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i. © 2014. Dostupný na: <http://spjms.ujc.cas.cz> [cit. 10. 2. 2020].
- Slovník slovenského jazyka. A – K [I. zv.] a S – U [IV. zv.]. Vedecký red. Š. Peciar. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1971, 1964. 816 s. a 760 s. Dostupný na: <https://slovník.juls.savba.sk>.
- Slovník súčasného slovenského jazyka. A – G [1. zv.], H – L [2. zv.]. Kolektív autorov. Bratislava: Veda 2006, 2011. 1134 s. a 1087 s. Dostupný na: <https://slovník.juls.savba.sk>.
- Slovník slovenských nárečí. A – K [I. zv.]. Vedecký red. I. Ripka. Bratislava: Veda 1994. 936 s.
- Słownik prasłowiański. A – B [I. zv.]. Red. F. Sławski. Wrocław etc.: Zakład Narodowy im. Ossolińskich Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk 1974. 487 s.
- ŠRÁMEK, Rudolf: Osídlování území mezi řekou Olšavou, Moravou a Bečvou a odraz v tamní toponymii. In: Národopisný věstník. Bulletin d'ethnologie, roč. 78, 2019, číslo 1, s. 5 – 42. Dostupný na: http://www.narodopisnaspolecnost.cz/images/NV/NV_2019_1_web.pdf [cit. 10. 2. 2020].
- VALENTOVÁ, Iveta: Lexika slovenských terénnych názvov (Konceptia lexikografického spracovania). Bratislava: Vydavateľstvo SAP – Slovak Academic Press, s. r. o. 2018. 220 s.
- VELIČKA, Drahomír: Dejiny osídlenia Kysúc. Turzovka: Združenie Terra Kisucensis 2017. 340 s.
- VIDOESKI, Božidar: Obščekarpatskij dialektologičeskij atlas. Vypusk 7. Belgrad – Novi Sad: Serbskaja akademija nauk i iskusstv, 2003. 188 s.
- ZAKREVSKAJA, Jaroslava: Obščekarpatskij dialektologičeskij atlas. Vypusk 4. Lvov: Institut ukrajino-vedenija, 1993. 184 s.

Summary

On the Toponymy in the Upper Kysuce Dialect Area

Toponyms in the Upper Kysuce border area are due to the geographical location of the region, a suitable material for comparative Czech-Polish-Slovak research. Part of field names of this area is closely related to Wallachian colonization. The paper deals with primarily on motivation of anoikonyms in the Upper Kysuce, their basic structural types and lexical-semantic and language analysis.

Keywords: toponyms, oikonyms, anoikonyms, Upper Kysuce dialect area, special words of Carpathians

VLASTNÉ MENÁ V INTERDISCIPLINÁRNOM KONTEXTE

21. SLOVENSKÁ ONOMASTICKÁ KONFERENCIA

Nitra 10. – 12. 9. 2019

Zborník referátov

EDITORI:

Mgr. Tomáš Bánik, PhD.

doc. PaedDr. Ján Bauko, PhD.

Návrh obálky: PaedDr. Peter Horváth

Technická redakcia:

PaedDr. Peter Horváth

Mgr. Tomáš Bánik, PhD.

doc. PaedDr. Ján Bauko, PhD.

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Nitra 2022

ISBN 978-80-558-1727-9